

PRISTUP RAZMATRANJU POLITIČKE MOĆI

Branka GALIĆ
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 321.01
Pregledni rad

Primljeno: 8. 10. 1997.

Politika i politička moć često se povezuju s racionalnim djelovanjem koje teži umnom uređenju ljudske zajednice, s institucijama koje predstavljaju pravila političkog i socijalnog djelovanja te s državom uz pomoć koje se ozakonjuje njihovo funkcioniranje. One su također nerazdvojne od javnog zastupanja različitih interesa članova zajednice u procesu svjesnog stvaranja povijesti te uređenja odnosa ljudi i okoliša. Radom želimo istaknuti značaj politike kao one društvene djelatnosti koja se, za razliku od racionalne djelatnosti društva antičkog polisa, postupno razdvojila od društva i, posebice u doba modernosti, nametnula kao sila iznad društva, puka politička moć. Shvaćanje političke moći, utemeljeno još na pretpostavkama Machiavellija i Hobbesa, da su ljudi, naime, snabdjeveni porivom za moći te nekontroliranom i iracionalnom žudnjom za moći još, međutim, nije prevladano, pa ostaje i dalje među glavnim značajkama moderne političke znanosti. Stoga se ne nazire važan element koji bi svaka dobro vođena politika morala imati – odgovornost prema zloupotrebama i manipulacijama političkom moći kako bi se izbjegle posljedice pogrešnog političkog djelovanja.

POIMANJE DRUŠTVENE MOĆI I POLITIKE

Svijet je iscrtan i unijet u kartu; bili smo na najvišim vrhovima i u najvećim dubinama, do polova i čak do Mjeseca. Glasnici idu iza granica Sunčevog sustava. Da taj proces predstavlja ekspanziju totalne ljudske moći, teško se može opovrgnuti.

(Boulding, Three Faces of Power).

Moć (engl. *Power*, njem. *Macht*) je, zajedno s još nekim drugim dimenzijama društvene organizacije ljudskih odnosa (rad, moral, vlast itd.), jedan od najznačajnijih i najkontroverznijih aspekata odnosa ljudi u društvu, još od najstarijih vremena.¹ Uz razvoj i kretanja ljudske povijesti te društvene organizacije, unutar kojih su se uvijek povijesno generirale nove vrijed-

nosti i potrebe i novi načini njihova zadovoljavanja, nerazdvojno je nazočno postojanje društvene moći. Iako pojam moći različito upotrebljavaju i definiraju različiti analitičari, uglavnom se pod tim pojmom podrazumijeva borbeni, natjecateljski koncept čije su značenje i kriteriji primjene uvijek, međutim, sporni. Unatoč neslaganju kako bi koncept trebalo definirati, većina autora² slaže se u tome da konceptualizacija društvene moći upućuje na najmanje jednog posrednika ili aktera (agenciju) koji djeluje na stavove i/ili ponašanja drugih aktera.

Osnovnim razlogom postojanja moći u društvu obično se drži borba za postignuće dobara i poželjnih vrijednosti, pogotovo stoga što postoji golem nerazmjer između ljudskih potreba i količine proizvedenih dobara te raspoloživosti i dostupnosti preostalih resursa. Jednom zadovoljene potrebe uvjetuju stvaranje i zadovoljavanje novih potreba. Što je civilizacija razvijenija i što je više uklonjena "borba za opstanak", težnja je za ugodnijim životom, za poželjnijim mjestima, uglednijim položajima i nikada dostatnim resursima proširenija, a sukobe i borbu za idealne društvene vrijednosti teško je izbjeći. Zato se moć kao aktivna i djelujuća snaga kojom se želi izboriti prednost i nadmoć u odnosu na suparnike u društvenom životu i sukobima pojedinaca i skupina pokazuje kao intelektualna, gospodarska i, posebno, politička moć. Budući, pak, da se ljudi razlikuju po interesima, željama, strastima, intelektualno i karakterno, u društvenom životu ljudskog roda nazočna je stalna borba u kojoj jedni postižu više od drugih, čime onda stječu mogućnost da nadmoći i utjecajem određuju ponašanje drugih ljudi. Pojam moći, usprkos različitoj uporabi ili neslaganju nekih autora, u sebi sadrži natjecateljski, borbeni koncept s barem jednim ili više sredstava koja djeluju na stavove i ponašanja drugih, a konceptualizacija moći podrazumijeva multidimenzionalni koncept.

Društvenu moć neki autori definiraju kao utjecaj koji posjeduju određeni pojedinci i skupine s vjerojatnošću nametanja drugima vlastitih ideja, interesa ili volje, usprkos otporu (Weber, 1976.). Njezino djelovanje očituje se u prihvaćanju ideja i interesa na temelju argumenata, ideologije, novca, sile i nasilja. Među definicijama moći kao sposobnosti utjecaja važna je Oppenheimova, prema kojoj je moć "sposobnost uticajanja, ograničavanja i poticanja ili kažnjavanja" (Simeunović, 1989: 5), što znači da nositelji političke moći određuju, izvršavaju i legitimiraju ne samo degradaciju nego i nagrađivanje i rehabilitaciju svakog objekta moći u njezinu dosegu. Moć podrazumijeva i sposobnost da dobijemo ono što želimo (Boulding, 1990.). Moć se također upotrebljava i kao sposobnost postizanja zajedničkih ciljeva pojedinih društvenih skupina: obitelji, organizacija svih vrsta, crkava, korporacija, političkih

stranaka, nacionalnih država, itd. Postoji određena težnja među ljudima da identificiraju moć s kapacitetom za pobjedu, tj. s nadvladavanjem neke osobe, volje ili institucije. Stoga što je moć multidimenzionalni koncept, teško ju je kvantificirati i mjeriti. "Možda je najbliže što smo došli pri mjerenju moći novčana jedinica" (Boulding, 1990:20).

Najrasprostranjenije značenje moći je ono o potencijalu za promjenu. Moć kao potencijal koji postoji samo u svojoj aktualizaciji i koji se ne izražava destruktivno, nego na konstruktivan način, definira H. Arendt: "Moć se ne može gomilati i čuvati za slučaj nužde poput sredstava sile, već postoji samo u svojoj aktualizaciji. Tamo gdje se ne aktualizira ona nestaje, a povijest je puna primjera da najveće materijalno bogatstvo taj gubitak ne može nadoknaditi" (Arendt, 1991: 162). Moć je ono što održava javnu sferu, potencijalni prostor pojavljivanja između ljudi koji djeluju i govore.³

Osim kao potencijal (mogućnost, latentnost) moć se, kao i u fizičkim znanostima, može definirati u svojoj kinetičkoj ili akcijskoj formi. U fizici se tako npr. moć definira kao rad stvarno postignut po jedinici vremena, ali se također može izraziti i kao potencijal za obavljanje rada. Na sličan način, u socijalnim znanostima i politici netko može označiti moćni značaj političkog lidera kao onoga tko je sposoban pomoću resursa koje posjeduje postizati ciljeve ili kontrolirati druge strane. Za razliku od toga, netko može ograničiti značenje moći na stvarno postignute akcije. U socijalnim znanostima povezanost između moći kao potencijala i moći u akciji vrlo je istaknuta (Blaloch, 1989.).

Moć je, prema mišljenju Arendtove, kao i djelovanje, bezgranična. U ljudskoj prirodi ona nema nikakva fizička ograničenja, kao što ima snaga u tjelesnom opstanku čovjeka. Jedina granica društvene moći jest egzistencija drugih bića. Stoga se moć može dijeliti a da se ne smanji, a međusobno djelovanje moći s njihovim gubicima i dobicima može generirati čak više moći. Prema mišljenju Arendtove, snaga je, naprotiv, nedjeljiva, a u uvjetima ljudskog života alternativa moći nije snaga – koja je bespomoćna prema moći – nego sila koju čak jedan jedini čovjek može upotrijebiti protiv svojih bližnjih i na koju jedan ili nekolicina mogu imati monopol stjecanjem sredstava sile. No, iako nasilje može razoriti moć, ono nikada ne može postati zamjenom za nju. Iz toga slijedi nipošto rijetka politička kombinacija sile i nemoći koja je u povijesnom iskustvu i tradicionalnoj teoriji poznata kao "tiranija".

ANTIČKI TEMELJI POLITIKE I POLITIČKOG DJELOVANJA

U povijesti političkih ideja najpoznatije su dvije jasno razgraničene koncepcije o prirodi ljudskog društva: "čovjek je po prirodi društveno biće" i "društvo je umjetno djelo čovjeka".

Prvo gledište sustavno je razradio Aristotel, a drugo potječe od Hobbesa. Aristotel drži da je čovjek po prirodi društveno biće, a onaj tko je "zbog svoje naravi, a ne slučajno" izvan društvene zajednice "ili je nevaljao ili je bolji od čovjeka" (Aristotel, 1988:1253a5), dok "onaj, pak, tko se ne može združivati ili mu ništa ne treba zbog samodostatnosti, taj i nije nikakav dio grada te je ili zvijer ili bog" (Aristotel, 1988: 1253a29). Prema Hobbesovu mišljenju, pak, društvo je nastalo ugovorom među bićima koja su prije živjela u sukobu. Uspostavljajući društvo kao umjetno biće, čovjek je stvorio čudovište Leviathana – umjetnog čovjeka, tj. državu, na čemu se temelji civilizirano društvo. Politika je, prema tome, stvar volje i konvencije. Ova je teorija postojala prije razvijanje raznih utopija, jer, pod uvjetom da je društvo nastalo umjetnom konstrukcijom, uvijek je moguće pridati mu novu i, drži se, vjerojatno bolju formu. Isto vrijedi i za čovjeka. Iz toga proizlaze stalne težnje za različitim društvenim idealima. Budući da politika mora voditi brigu i o učincima posebnih djelovanja koja je tvore, njezini učinci ne mogu biti nezavisni od načina na koje se do njih dopijeva.

Političko djelovanje do svojega je punog procvata došlo s atenskom demokracijom u V. st. prije Krista, kao prvo politiziranje građana kao građana. Prema shvaćanjima antičkih filozofa Platona i Aristotela, politička moć je totalna moć cjeline, tj. zajedništvo. Čovjek i građanin su jedno. Svaka je djelatnost zajednice i njezinih građana politička. Građanin samo politikom postaje čovjekom. U starogrčkom obliku, politika⁴ podrazumijeva društvo, a politika i društveni život su istovjetni,⁵ dok je tek u moderno doba politika odvojena od društva i zauzima samostalno mjesto u državi. U grčkoj tradiciji politika se odnosi prije svega na djelovanje građana i njihovo nastojanje da se postigne jedinstvo građana i zajednice, tj. polisa (Held, 1995.). Kod Rimljana je politika posve jasno povezana s pravom i odnosima institucija, a u republici označava javno djelovanje prema privatnome. Rim je općenito, u usporedbi s Atenom, doista oligarhijski sustav koji je izvršio najveći utjecaj na rasprostiranje republikanskih ideja.

U srednjem vijeku temeljni problem politike je odnos svjetovne i crkvene vlasti, a tek s renesansom i odvajanjem politike od kršćanske etike stvaraju se mogućnosti za moderno shvaćanje politike. U istom razdoblju uvodi se i samostalni pojam države. Za modernu politiku, pak, karakteristično je koncentriranje na djelovanje države, i u nastojanju da je se učini moćnijom prema drugim državama, i u nastojanju da je se ograniči prema podanicima. S liberalizmom se, nadalje, uvodi načelo podjele vlasti (Montesquieu), odnosno garancija individualnog opstanka prema državi te, konačno, danas

modelski prevladavajući model predstavničke demokracije.

Politika zajedno s etikom, prema mišljenju Aristotela, pripada području praktične filozofije, a to je ljudsko djelovanje.⁶ Predmet političke filozofije kao znanosti o državi u užem smislu (politike) jest cjelina ljudskog djelovanja i odlučivanja, kao i institucije koje su prilikom toga djelovanja⁷ uspostavljene. Politika sintetizira znanost i iskustvo, teoriju i političku akciju i nije samo znanost o vladanju, nego je i umijeće mogućnosti/moći uspostavljanja umne prakse. Prema starogrčkom uvjerenju, znanje nema svoj cilj u spoznaji nego u djelovanju, a otkrićem umne mogućnosti i moći činjenja čovjeka otvorilo se područje političkog i prekinuo se lanac nužnog događanja. Temeljna područja politike su *oikos* (domaćinstvo) i *polis* (država).⁸

Polis koji je predstavljao jedinstvenu kulturnu, političku i religioznu zajednicu u isto je vrijeme pritom etički promatran kao osnovna i primarna zajednica u odnosu na pojedinca i sve uže društvene skupine. On je, naime, obuhvaćao politički, ali i ukupni moralni život pojedinca, jer se samostalan i etički opravdan život izvan njega nije mogao ni zamisliti. Atenska je demokracija neprestano uzimana kao fundamentalni izvor inspiracije za moderno zapadno političko mišljenje, što ne znači da su elementi zapadnog demokratskog nasljeđa isključivo atenski, jer, kako su to novija povijesna i arheološka istraživanja pokazala, neke se ključne političke institucije i norme mogu pronaći u starijih civilizacija na Istoku; primjerice, grad-država (*polis*) postojao je u Mezopotamiji puno prije nego u Ateni. No, ipak su njezini politički ideali državni integralnim dijelom zapadnog političkog mišljenja (Held, 1995.).

RAZDVAJANJE DRUŠTVENOG I POLITIČKOG PODRUČJA

Politički način života izgubio je svoje osobito značenje praxisa i počeo označavati sve vrste djelatnog bavljenja stvarima svijeta. Djelovanje je utrano među nužnosti zemaljskoga života, a kao jedini pravi slobodan način života ostala je samo kontemplacija ili, kako navodi Arendt, *vita contemplativa* (Arendt, 1991: 16). Od svih djelatnosti nužnih i nazočnih u ljudskim zajednicama dvije, za koje se držalo da su političke i da tvore ono što je Aristotel nazivao *bios politikos*, naime djelovanje (*praxis*)⁹ i govor (*lexis*), odvojile su se. Naglasak se pomaknuo s djelovanja na govor i to govor kao sredstvo uvjeravanja. Pojavljivanje tzv. "društvenog" područja koje, za razliku od vremena antike, nije ni privatno ni javno, podudara se s pojavljivanjem novoga vijeka, a svoj je politički oblik pronašlo u nacionalnoj državi. Prema navodima Arendtove, razdvajajuća crta je potpuno zamagljena (Arendt, 1991.).

Uspon društvenog podrazumijeva "društvo kao oblik u kojem činjenica da ljudi jedni o drugima ovise radi života i ničega drugoga poprima javno značenje" (Arendt, 1992: 46). Izvodi li se neka djelatnost privatno ili javno, nikako nije svejedno. Javno područje je zajedničko područje, a izraz javno označava da sve ono što se javno pojavljuje svatko može vidjeti i čuti, tj. da je to dostupno najširoj mogućoj javnosti. Izraz privatno, pak, izvorno upućuje na smisao lišavanja i nenazočnosti drugih. Iako su sve civilizacije prije novoga vijeka počivale na svetosti privatnog vlasništva, bogatstvo, naprotiv, privatno posjedovano ili javno raspodijeljeno, "nikada ranije nije bilo sveto". Izvorno je vlasništvo značilo imati svoje određeno mjesto u svijetu i time pripadati političkom tijelu, naime, biti glava jedne od obitelji koje zajedno tvore javno područje.¹⁰

VLADANJE, NASILJE I POLITIČKA MOĆ

Nasilje¹¹ je držano pretpolitičkim činom "oslobađanja od nužnosti života za slobodu svijeta" (Arendt, 1991:30). Ono je označavalo pretpolitičku silu kojom je gospodar kućanstva vladao obitelji i njezinim robovima, a koja je držana nužnom, jer je čovjek prije "društvena" nego što postane "politička životinja" koja nema ništa zajedničko s kaotičnim prirodnim stanjem. Nužnost toga prirodnog stanja čovjek je mogao izbjeći samo uspostavljanjem vlasti koja bi monopolom svoje legitimne moći te uz pomoć vlastite sile i ukinula "rat svih protiv sviju", i to držeći sve u strahu. Pojmovi vlasti i podaništva, moći i slobode, imali su sasvim drukčije značenje od onih kako ih mi razumijemo. Biti slobodan, primjerice, značilo je ne biti podređen nužnostima života ili zapovijedima nekog drugoga, kao i ne biti sam onaj koji zapovijeda. To je značilo ne vladati i ne biti onaj kojim se vlada. Jednakost se stoga nije povezivala s pravdom kao u novom vijeku. Biti slobodan značilo je biti slobodan od nejednakosti nazočne u vladalaštvu i kretati se u prostoru izvan vladavine i podložnosti.

Imati moć, međutim, podrazumijeva nadmoć koja u sebi sadrži i nasilje. Izvođenje, pak, nasilja može biti izraz moći, ali i manifestacija nemoći, jednako kao što može biti znak opadanja ili nestanka autoriteta.¹² Sredstvo ostvarivanja i održavanja moći može biti sila, tj. nasilje kao način iskazivanja i provođenja moći. Moć se ipak ne realizira samo silom, a niti nasilje nije nekakav "obvezatni način" realiziranja moći. Sigurno je jedino to da tamo gdje postoji sila postoji i moć, a svaki je čin nasilja, kao društvenog ili političkog nasilja, povezan s iskazivanjem društvene, odnosno političke moći. Sila se rabi i kao sredstvo vladanja, a nasilje kao metoda vladanja kojom vladajući ostvaruju svoj utjecaj na kretanja u nekoj zajednici ili društvu. Posjedovanje te stalna ili trenutačna spo-

sobnost uporabe sile ili mogućnost njezine primjene, podloga su na kojoj se temelji svaka politička moć. Ona je ujedno sredstvo iskazivanja i provođenja moći. Sila, međutim, predstavlja samo jedan od instrumenata politike, ali nije njezino univerzalno sredstvo. Njome se čovjeku nameće njemu izvanjska volja koju mora izvršavati poput stroja ili robota. Čovjek je sili podložan tako da kad fizičko nasilje prestane, čovjek počinje djelovati prema svojem unutarnjem i vlastitom izboru. Često je taj izbor u izravnoj vezi s učinkovitošću "moći novca" i "moći uvjeravanja" – ideologije (Manhajm, 1978.).¹³

Društveni odnos u kojem se moć pokazuje rijetko je do te mjere ogoljen da bi se mogao svesti samo na nadmoć volje onih koji je izražavaju ili, pak, na samu silu. Zato u svakom društvu obično postoje određena pravila za izvršavanje moći, ustanovljena običajima, moralom ili pravom. Ako je politička moć institucionalizirana tako da posjednici tih pozicija imaju pravne mogućnosti za donošenje odluka koje su legitimne (Luhmann, 1992.), ona se označava kao vlast,¹⁴ a osobitost vlasti upravo i jest u moći zahtijevanja i postizanja pokoravanja određenoj zapovijesti. Pokoravanje se postiže, ako je nužno, nasiljem ili barem prijetnjom nasiljem. Iako se pojam vlasti u moderno doba smisleno rabi jedino uz državu kao instituciju koja ima monopol nad sredstvima prisile – primjenom kojih može prisiliti na poslušnost na određenom teritoriju prijeteći neposlušnima oduzimanjem slobode ili fizičkim uništenjem – ni jednoj vlasti koja želi trajno osigurati svoj kontinuitet ne bi trebalo biti u interesu da to pokušava postići isključivo primjenom nasilja, organima represije: policijom, sudstvom, vojskom i pravosuđem. Vlast mora osiguravati potporu onih kojima vlada, stalno ih uvjeravajući da je moralno opravdana, ali nenasilno, što uistinu podupire legitimitet toga poretka.

Politička vlast se u doba moderniteta pokazuje kao institucionalizirana moć koja djelotvorno izaziva podložnost milom (uvjeravanjem) ili silom (prisilom). Ona se "cementira" širokim izvorom sredstava koja se kreću od nagrađivanja za revnu službu do kažnjavanja, od darežljivosti do okrutnosti vlastodršca. Kako uspostaviti ravnotežu između uvjeravanja i kažnjavanja te mogućnosti izražavanja političke moći u strategijama vlasti – velika je vještina koju svaka vlast koja želi biti respektabilna treba stalno uvježbavati, što nije nimalo lak pothvat.¹⁵

POLITIČKA MOĆ U LIBERALNOM PRISTUPU

Teorijsku konstrukciju političke moći izgradio je Hobbes. On je tretira kao poseban fenomen koji se realizira uz pomoć posebne institucije – države. Hobbes drži nužnim snažno razvijanje političke moći tako da može služiti društvu. Prema

mišljenju Lockea, pak, samo minimaliziranje političke moći može služiti društvu. Prema mišljenju Neumanna, međutim, "ni Hobbes ni Locke ne izražavaju jasno da su politička i socijalna moć povezane ne samo funkcionalno, nego i genetički, da je privredna moć korijen političke moći... Privreda je isto tako instrument politike kao što je politika oruđe privrede" (Neumann, 1974: 78). Mitologijska predodžba o *laissez-faire* državi već je odavno napuštena. Liberalni pristup podrazumijeva rastvaranje moći u pravnim odnosima, uklanjanje elementa osobne vlasti i etabliranje pravne države u kojoj su svi odnosi racionalni, tj. izračunljivi i predvidljivi. Društvena se moć tek u moderno doba raspodijelila na različite aspekte: gospodarski, socijalni, intelektualni i politički. S modernim društvom otpočelo je razdoblje relativno stabilnog statusa srednje klase te takve njezine gospodarske moći koja se pokazala najboljom podlogom za demokratsku politiku i dominaciju znanstvenotehnološkijske moći. Upravo se u doba moderniteta, s porastom složenih odnosa između države i društva sama politička moć fragmentalizirala i institucionalno formirala u brojnim različitim tipovima (Held, 1995.).

Političku moć funkcionalno dijele i legitimiraju političke stranke¹⁶ i birokracija (uprava). Političke stranke moderni su kolektivni vladari, skupine moći u čistom obliku koje se bore za vlast uglavnom već formaliziranim demokratskim načinima i procedurama pridobivanja članstva i glasača na izborima, a služe kao najvažniji pojedinačni instrumenti za pretvaranje socijalne moći u političku. Stranke predstavljaju pojedinačne interese koji su najčešće egoističniji od nacionalnih, kao općih. Demokratski proces sili svaku socijalnu skupinu da traži masovnu potporu. Svaka skupina zato mora svoje posebne interese prikazati kao opće, pa politika tako postaje borba za političku moć te znatno ideološkičnija nego u ranijim povijesnim razdobljima, osobito antičkom.

Osnova političke moći utemeljena je, prema mišljenju nekih autora, u ekonomskoj moći i obratno, politička moć služi uvećavanju ekonomske moći (Neumann, 1974.; Duverger, 1990.). Izvedena iz ekonomske, politička moć predstavlja mogućnost da se formalnim i neformalnim političkim utjecajem utječe na ključne smjerove razvoja društva, što se najčešće provodi pomoću odnosa podređenosti i nadređenosti te stalno nazočne latentne prijetnje silom. Pritom je stupanj utjecaja obično u proporcionalnom odnosu prema stupnju moći (Duverger, 1990.). Politička moć je transformirana socijalna i gospodarska moć koja se u političkoj utakmici usmjerava na osvajanje vlasti.

VLAST NAD PRIRODOM I VLAST NAD ČOVJEKOM

"Vladavina prirodom" izraz je duhovne moći koja počiva na poznavanju zakona koji vladaju izvanjskom prirodom i "služi tome da se prirodu učini korisnom za čovjeka".¹⁷ Politička moć iskazuje se u društvu i kao socijalna moć koja uključuje vladavinu ljudima i teži utjecaju na ponašanje ljudi unutar države uz pomoć zakonodavne, administrativne i pravosudne vlasti. Budući da je politička moć vlast nad ljudima, uvijek se – u suprotnosti prema vladanju prirodom – "radi o dvostranom odnosu".¹⁸ Nositelji političke moći često potiču racionalne i emocionalne reakcije potlačenih kako bi oni izravno ili neizravno slijedili upute vladajućih. Odnose moći stoga, teško je, pa i nemoguće, mjeriti identično odnosima u izvanjskoj prirodi. "Varijabilnost je odnosa moći neograničena; može ih se klasificirati i opisati, ali ne i kvantificirati" (Neumann, 1974:69).

Značenje političke moći, metode korisnika političke moći, mjere i oblici primjene su različiti. Najčešća su tri postupka: uvjeravanje, materijalne prednosti i sila. Samo kratkoročno, sila je najdjelotvornija, no dugoročno je najdjelotvorniji i najjeftiniji postupak uvjeravanja. Sva tri postupka, međutim, nalazimo u svim oblicima vlasti, iako značenje uvjeravanja raste porastom kompleksnosti društva.¹⁹ Koncentracija političke moći povećava se razvojem tehnike. S povećavanjem kompleksnosti društva i rastućom industrijalizacijom raste i značenje političke moći za socijalne procese. Koncentracija moći u privredi, društvu i kulturi uvjetuje tzv. "krutost formi" koje uništavaju ravnotežu sustava. Jednom uništena ravnoteža opet može biti uspostavljena samo aktivnom intervencijom političke moći. Vlast nad državom postaje time još važnijom.

POLITIČKA MOĆ MODERNITETA

Pojam moći u novovjekovnom mišljenju, oblikovan kao izraz čovjekovih odnosa moći nad prirodom i društvom, najjasnije su izrazili novovjekovni teoretičari – Machiavelli i Hobbes. Dok se moć nad prirodom oblikuje kao tehnoznanstvena, ona je nad društvom politička moć.²⁰ Ovo shvaćanje odnosa čovjeka, prirode i društva radikalno i konzekventno prvi formulira Thomas Hobbes.

Prema Hobbesovu mišljenju, prirodno stanje čovjekovo nije ni državno ni društveno, nego je čovjek po prirodi slobodan pojedinac koji živi u državi. Država, međutim, nije prirodna zajednica, nego umjetna tvorevina koja ima svoj smisao i opravdanje jedino ako zadovoljava i osigurava određene potrebe pojedinaca. Ona je dobra samo ako je njezino uređenje takvo da je rezultat slobodno sklopljenog društvenog ugovora među pojedincima. Hobbes drži zabludom mišljenje

da je čovjek po prirodi društveno biće i da teži udruživanju s drugim ljudima. Čovjek je, naprotiv, egoist, njegova je osnovna težnja samoodržanje. On želi održati svoj život i zdravlje, a izbjeći smrt i patnje, makar i na tuđu štetu. Čovjek po prirodi teži gospodstvu i vlasti, a ne društvu. Njegova trajna i neumorna težnja za vlašću prestaje jedino kad umre. "Čovjek je čovjeku vuk", jer je svakom čovjeku drugi čovjek potencijalna opasnost, što stvara nepovjerenje i strah, a iz straha nastaje rat. Čovjek se od tuđeg napada najlakše može obraniti tako da ga preduhitri, da silom pokori ili onemogućí druge, pa je rat svih protiv svih²¹ čovjekovo prirodno stanje. Za Hobbesove egoiste, život u oskudici sve će natjerati da izvedu vlastitu svrhu koju svatko izjednačuje sa zadovoljavanjem svoje želje. Stoga Hobbes stavlja u opću sklonost čovječanstvu neprekidnu i nespokojnu želju za moći koja prestaje samo u smrti, a ustanovljujući društvo kao umjetnu tvorevinu, čovjek je stvorio čudovište koje ne postoji u prirodi – Levijatana. Tu želju pod kontrolom može držati samo prevlast moći suverena. Politika je prema tom postulatu, dakle, stvar volje i konvencije.

Hobbes je prvi uveo riječ "moć" u suvremenu političku znanost u djelu *De cive*. Čovjek širi svoju moć na prirodu i druge ljude tako da ih podvrgava sebi ili iskorištava. Tako jasno dolazi do izražaja "tehničko-pragmatički karakter novoga vijeka i totalitarni karakter Hobbesove znanosti" (Pažanin, 1986.). Moć je nadmoć kao posjedovanje i raspolaganje, a najveća je moć države ili ujedinjena moć najvećeg broja ljudi. Osnova državne vlasti nije u umu ili razboritosti, nego u zapovijedanju i volji, pa je nametanje volje osnovna supstancija i bit politike koja se ostvaruje kroz poslušnost. Osobine su joj utjecaj, prestiž i autoritet (Tadić, 1988:79).

Budući da znanost kod Hobbesa, kao i kod Bacona, postaje svrhovito-racionalnom konstrukcijom koja se temelji na postulatu korisnosti, a ne istine, filozofija i znanost služe proširenju čovjekovih moći. Hobbesova stalna i neutaživa želja za sve više moći prestaje tek sa smrću, a neprestana borba za moć nad drugima nužno je ponašanje svih ljudi u društvu. Bogatstvo, znanje i čast samo su različite vrste moći. Iz nadolazeće tržišne organizacije društva izveden je i Hobbesov pojam političke moći koji zapravo predstavlja tržišni oblik moći "koja daje pečat cjelokupnoj modernoj epohi" (Kalanj, 1993c: 518). "Hobbesova važnost leži ne u znanstvenim zahtjevima njegovih administrativnih, organizacijskih ili managerskih učinaka, nego u artikulaciji ključnih konceptualnih načela moderniteta kao moći" (Clegg, 1989:31). Hobbes je redefinirao moć kao "uzročnu snagu", kao odnos između uzroka i posljedica, između aktivnog i energičnog "agenta" te pasivnog

"bolesnika". Usprkos nadi reduciranja ljudskog djelovanja na mehaničke udarce i trzaje, Hobbes nije mogao pobjeći od starijeg Aristotelova gledišta – da sve stvari ciljaju istom kraju i da ljudske akcije nužno uključuju svrhu. Koliko se ljudskih bića tiče, stjecanje i vježbanje moći nužno je povezano s posrednicima ili agentima koji imaju određene svrhe i namjere da na njih utječu.

Dok su se Hobbes i njegovi sljedbenici bavili time što moć jest, Machiavelli i njegovi sljedbenici interpretirali su što moć čini.²² Machiavelli je stavio naglasak na strategije moći, prije negoli na moć kao uzročnu snagu, što neki autori drže ispravkom mehaničke koncepcije moći (Clegg, 1989.) koja je implicitna u Hobbesa i u nekih današnjih pristupa analizi moći, a Machiavellija približava postmodernim analizama moći. Tekući modernizam je puno bliži Hobbesu. U središtu modernističkog gledišta jest pogled na moć iniciranu ljudskim posredovanjem, izraženu uzročnim relacijama i mjerljivom u terminima mehanicističkih indikatora. Priroda je Hobbesova mehaničkog, uzročnog i posredničkog pogleda na moć "prenesena pomoću jednodimenzionalnih modela moći u današnji modernizam" (Clegg, 1989:21). Machiavelli, pak, moć shvaća kao čistu svrsishodnost, pomagalo i korisnost. U "Vladaru" on nudi bogat etnografski opis moći shvaćenih u smislu strategija koje "nisu niti dobre niti loše". Njihova je jedina svrha djelotvornost, a nije im cilj služiti načelima suvereniteta niti reproducirati ta načela (Machiavelli, 1989.).

Machiavelli o čovjeku općenito nema dobro mišljenje, jer "ljudi će uvijek biti opaki, ako ih neka nužda ne prisili da budu dobri" (Filipović, 1983:58). Njegovo ime stoljećima je držano najnegativnijim simbolom okrutnih načela političke prakse i sinonimom teze "cilj opravdava sredstvo". Cilj državnog života i osnovni zakon mogućnosti opstanka države je vladanje, a održavanje tog cilja, bez obzira na sadržaj i oblik vladavine, jedini je cilj političke prakse. Budući, dakle, da cilj opravdava sredstvo, pa "ako varke i okrutnosti, nevjere i ubojstva sigurnije dovode do uspjeha nego istina, blagost i vjernost", one su onda i vrednije kao sredstva vladalačke prakse, što je pitanje moći i postignuća političkog cilja.²³ Političar će podržavati različite oblike moralnoga života, ali ne zato jer su po sebi dobri, nego jer se uz pomoć njih održava i njegova moć. Vladareva briga za gospodarstvo, poljoprivredu, trgovinu i druge oblike života i blagostanja potrebna je samo u onoj mjeri u kojoj njihovo unapređenje može postati bolje sredstvo za održavanje moći u kojoj leži svrha države. Vladar, stoga, mora biti spretan i vješt – u isto vrijeme i "lav" i "lisica". Sila i lukavstvo trebaju stajati u službi volje za moć. Iako Machiavelli u *Vladaru* stvara model državnika i pretpostavke

njegove vladavine,²⁴ za moć se ne može reći da nekome "pri-pada" niti da se nalazi na bilo kojem mjestu, nego je to nešto što prinčevi i vladari nužno imaju. Moć je jednostavno djelotvorna strategija za lakše postizanje nečijeg cilja akcije nego što je to drugima moguće (Clegg, 1989.).

Shvaćanje politike i političke znanosti utemeljeno na pretpostavkama koje su još Machiavelli i Hobbes razvili – da su ljudi, naime, snabdjeveni porivom za moći te nekontroliranom i iracionalnom žudnjom za moći, još nije prevladano. Sklonost da se politiku izjednači s političkom moći koja je započela s Machiavellijem i dalje je glavna karakteristika moderne političke znanosti. Politiku se poima kao čisto tehnički posao, a u najboljem slučaju vrijedi da njome vlada ono što je Machiavelli nazvao "fortunom" ili srećom onih koji se sukobljuju.

Politika se tako od nekoć racionalne i umne djelatnosti pretvorila u puko sredstvo borbe za osvajanje političke vlasti. Ona se i održavala više kao nasilje prema društvu, nego kao njegovo umno sredstvo. Na takvim se temeljima razvijao karakter društvenih odnosa moderniteta. Od XIX. stoljeća naovamo, s punim procvatom društvene kompleksnosti i projektom racionalizacije, moć se još i radikalizirala. S jedne je strane započela preokupacija konceptima moći a, s druge, i to puno više, strategijama moći. Umjesto moći politiziranja građana antičke svijesti nastupilo je novovjekovno mišljenje napretka kao moći tehnike, odnosno nemoć građana, tj. depolitizacija. U politici moderniteta ostaje i nadalje kao ključni problem način razumnog djelovanja usmjeren ka dobiti zajedničkog života ljudi.

BILJEŠKE

¹ Latinski *potestas* ili *potentia* = sposobnost, a lat. *potere* = moći. Za Rimljane *potentia* je kapacitet ili sposobnost jedne osobe ili stvari da djeluje na nekoga drugoga. *Potestas* ima više prirodno-politički smisao, jer se odnosi na posebne sposobnosti koje imaju ljudi u komunikaciji i djelovanju s drugima. Do XVII. stoljeća starije su se razlike između moći kao kapaciteta i moći kao sposobnosti upotrebom erudirale ili izbrisale (Miller, 1987.).

² Mills (1964.), Clegg (1989.), Gobetti (1992.), Miller (1987.), Molm (1990.), Burkitt (1993.), Blaloch (1989.), Schaefer (1989.), Boulding (1990.), Tadić (1988.), Held (1995.) itd.

³ "Sama riječ *moć*, poput njezina grčkog ekvivalenta *dynamis*, kao i latinska *potentia* s njezinim različitim modernim izvedenicama ili njemačka *macht...*", piše Arendt, "ukazuje na 'potencijalni' karakter". Moć je uvijek potencijal moći, "a ne neka nepromjenjiva, mjerljiva i pouzdana stvar poput sile ili snage. Dok je snaga prirođena osobina neke izolirane individue, moć iskrsava između ljudi kada djeluju zajedno i iščezava u trenu kad se rasprši. Zbog ove osobitosti koju moć dijeli sa svim potencijalima koji se mogu tek aktualizirati, ali

nikada potpuno materijalizirati, ona je do začuđujućih razmjera neovisna o materijalnim faktorima" (Arendt, 1991:162).

⁴ Prema mišljenju Harolda Lasswella (Lasswell, H. /1936./: "Who Gets What, When, How"., New York: McGraw-Hill. Navedeno prema Schaefer, 1989:384) termin politika označava tko dobiva što, kada i kako, a politički sustav je kulturno univerzalna socijalna institucija utemeljena u svakom društvu. "Politika", riječ koja ima gotovo isti oblik u svim europskim jezicima, dolazi od grčkoga *ta politika* i označava poslove povezane s polisom. U osnovi je značenja i smisla suvremenog poimanja politike nastojanje da se uredi zajednički život ljudi u nekoj zajednici.

⁵ Grč. *politeia* (lat. *politia*), kao način života i unutarnjeg uređenja jedne ljudske zajednice, opća je stvar svih građana polisa. Središte od javnosti skrivenog života kao životne nužde, nužnosti, jest *oikos*, tj. domaćinstvo. Tu su živjeli članovi obitelji i robovi slobodnog građanina. Oni su se brinuli o podmirivanju životnih potreba, pribavljali sredstva za život i proizvodili. Domaćinstvo i ropski rad bili su "prirodna" osnova građanske slobode u polisima, fizički oblik proizvodnje sve do kapitalizma, kao i osnova svakog patrijarhalnog poretka i oblika vlasti (Tadić, 1988.; Arendt, 1991.).

⁶ Ono obuhvaća čudoreдно, lijepo, pravedno, praksu vođenja života, vrednovanje, dobro koje čovjek može realizirati svojim djelovanjem, ljudsku sreću, krepost, afekte, slobodnu volju i namjeru, razmjenu roba i funkcije novca, odnos prava i poštenja, umjerenost i nesuzdržanost, različite forme, doseg raznih vrsta radosti, prijateljstva i samoljublja te politiku kao znanost o državi (*polisu*) u užem smislu (Z. Posavec u predgovoru Aristotelove *Politike*, 1988:V).

⁷ "Djelovanje je jedina djelatnost što se odigrava izravno između ljudi, bez posredovanja stvari ili materije... Djelovanje je sposobnost započinjanja nečeg novog, politička djelatnost *par excellence*". Ostali važni elementi koji čine aktivni život jesu rad i proizvodnja. Djelatnost rada odgovara biološkom procesu ljudskog tijela kojemu je temeljni uvjet sam život, dok djelatnost proizvodnje odgovara stvaranju "umjetnog" svijeta stvari koji se razlikuje od prirodnog okoliša (Arendt, 1991:11-18).

⁸ Politička zajednica i njoj odgovarajući oblici vladanja bitno se razlikuju od domaćinske zajednice i načina vladanja koji se u njoj provodi. Domaćinstvo je u suprotnosti prema polisima, iako je njegov konstituirajući element. Tim područjem ne vlada jednakost, jer odnosi u njemu nisu politički nego despotski. Tek u području polisa postoji jednakost slobodnih građana. (Predgovor Z. Posavca; Aristotel, 1988.).

⁹ "Samo je djelovanje isključiva povlastica čovjeka; ni životinja ni bog nisu kadri djelovati i jedino je djelovanje potpuno ovisno o stalnoj nazočnosti drugih" (Arendt, 1991:27).

¹⁰ "Taj komad privatno posjedovanog svijeta bio je potpuno istovjetan s obitelji koja ga je posjedovala... Dok je biti političan značilo postići najvišu mogućnost ljudskog postojanja, ne imati vlastito privatno mjesto značilo je ne živjeti više ljudski." (Arendt, 1992:52-55).

¹¹ Prema grčkom samorazumijevanju, prisiliti ljude nasiljem i naredivati umjesto uvjeravati – bili su pretpolitički načini postupanja

prirođeni životu izvan polisa, kućanstvu i obiteljskom životu, gdje je gospodar kuće vladao neosporavanom i despotskom vlašću, ili životu u barbarskim carstvima Azije. U cjelokupnoj antici čak je i moć tiranina bila manje velika, manje "savršena" od moći kojom je pater familias dominus vladao kućanstvom robova i obitelji. A to nije bilo tako samo zato što su moć vladara grada "držale u šahu" združene moći gospodara kućanstava, nego i zato što su apsolutna, neosporna vlast i političko područje bili, strogo uzevši, međusobno isključivi (Arendt, 1991:23-27).

¹² Prema mišljenju Millsa, "posljednji oblik moći" je pravo (Mills, C. W., 1956., "The Power Elite", N. Y. p. 171). Navedeno prema: Simeunović, 1989:15.

¹³ Jedan od najdrastičnijih pokazatelja nasilja prema drugom čovjeku i prirodi jest ekološka kriza koja je globalnih razmjera i čak time veća što je razvijenija složenost civilizacijskog napretka. (O tome opširnije: Atkinson, 1991.; Cifrić, 1989.; Eckersley, 1992.; Fetscher, 1989.; Gorc, 1982.; Growdy, 1994.; Herrera, 1992.; Luke, 1993.; Morgan i sur. 1993.; Rifkin, 1991., Steverson, 1994., Wall, 1990.).

¹⁴ Vlast (lat. *potestas*, engl. *domination*) je "značajka hijerarhijski raščlanjenih društava u kojima je ustanovljena relativno trajna struktura odnosa nadređenosti i podređenosti. Pojam vlasti nije u društvima znanostima dosta strogo određen... Najčešće se pojam vlasti ne luči dosta strogo od moći. M. Weber određuje vlast kao vjerojatnost da određivi broj osoba posluša zapovijed određenog sadržaja" (Prpić, Puhovski, Uzelac, 1990:274-275).

¹⁵ Prema stupnju tolerancije, odnosno represije koji je obilježavaju, politička vlast varira u svojim oblicima od demokratske i liberalne do autokratske i totalitarne. Kao osnovni tipovi vladanja obično se navode monarhija, oligarhija i demokracija, s diktatorskim i totalitarnim primjesama. Monarhija je tip vlasti vođen jednim članom kraljevske obitelji, obično kraljem, kraljicom ili nekim drugim nasljednim vladarom. Oni vladaju (ili su vladali) na osnovi tradicionalnih oblika autoriteta, iako su ovi katkad bili nadopunjeni upotrebom sile. Danas većina monarha ima malo praktične moći i primarno služe ceremonijalnim svrhama. Oligarhija je oblik vlasti u kojem vlada nekoliko pojedinaca. To je prije stara metoda vladanja koja je cvjetala u Staroj Grčkoj i Egiptu. Danas oligarhija obično ima oblik militarne uprave. Prema tzv. "elitističkom modelu" teorije sukoba, mnoge su industrijalizirane "demokratske" države zapada oligarhije, a u stvarnosti vladaju samo neki moćnici: vođe velikih kompanija, vlada i vojske. Vidi u: Schaefer, 1989.

¹⁶ Politička moć stranaka uvijek je djelomična i odgovara nekom posebnom interesu ili ideologiji, a vlast je oblik cjelovite društvene moći zajednice kao takve. Politička vlast je stoga u svojem legitimnom izdanju kolektivna moć koju priznaju i prihvaćaju podanici i koja jedina ima pravo na posjed ukupne moći zajednice, jer time postiže punu legitimnost i legalnost. Stapanjem moći pobjedničke političke stranke i državne birokracije dolazi do pretvaranja političke moći u pravni poredak. Opširnije o ovim problemima vidi u: Haralambos, 1989.; Neumann, 1974., Held, 1990. i 1995.!

¹⁷ To shvaćanje posebno se odnosi na znanstvenu metodu. Bacon ga je formulirao ovako: "Znanost je moć". Takvo znanje ne mora uključivati vladavinu ljudima (Kalanj, 1993.c:514).

¹⁸ Harold Lasswell (1948.), "Power and Personality", New York. Navedeno prema Neumann, 1974:69.

¹⁹ "Uvjeravanjem vladalac postiže kod potčinjenih visok stupanj prilagodbe, tako da reakcije postaju skoro automatske. Uspjeh uvjeravanja ovisi o iznosu i trajanju propagande i o spretnosti u proizvodnji stereotipa. Povećanje kompleksnosti društva zahtijeva da vladalac u sve većoj mjeri primjenjuje arcana, tajne tehnike vladanja. Borba za moć je prava borba za kontrolu nad državnim aparatom. U svakoj su borbi taktičke odluke djelotvorne samo ako ostanu tajne. Na taj fenomen usmjerili su Weber i Michels" (Neumann, 1974:75).

²⁰ Prva znači "pokretačku snagu industrijske i tehničke civilizacije, a druga tvorbenu i oblikovnu snagu političke vladavine. Izvedene iz dviju različitih čovjekovih relacija, one se doimaju kao posve različiti i odvojeni entiteti... Iz toga proizlazi da moć u tehnoznanstvenoj sferi ima drukčiju logiku i posljedice nego moć u socijalno-političkoj sferi. Dok nas jedna postupno oslobađa od poretka prirodnih prisila, druga nas, naprotiv, stalno podvrgava prisilama socijalnog i političkog poretka. Jedna implicira mogućnost slobode, a druga stalnu opasnost od pokoravanja." (Kalanj, 1993.c:514)

²¹ "Rat svih protiv svih... u prirodi čovjekovoj nalazimo tri osnovna uzroka svađe. Prvo – natjecanje, drugo – sumnjičavost, treće – slava. Prvi uzrok navodi ljude da na druge napadaju dobiti radi, drugi – radi sigurnosti, treći – radi stjecanja ugleda. Prvi se služe silom da bi zagospodarili ličnošću drugih ljudi, njihovim ženama, djecom i stokom; drugi da bi se branili; treći za bagatelu." (Hobs, 1957.)

²² Clegg naziva teorijske sljedbenike Hobbesova poimanja političke moći – "legislatorima" (zakonodavcima), a Machiavellijeve sljedbenike "interpretatorima" (tumačima). Vidi u: Clegg, 1985:5.

²³ Machiavelli je doživio "tešku političku sudbinu svoje zemlje i vidio da samo načelo sile, daleko od svake pravednosti, konkretno vlada. Machiavelli je upoznao i Cezara Borgiju, a i mnoge druge vladare i tirane svojega vremena, kao i načine njihove političke borbe i bezobzirnog održanja političke moći" (Filipović, 1983:62).

²⁴ "Dakle, jednom vladaocu koji hoće da se održi potrebno je da se navikne da ne bude dobar, pa da se time služi ili ne služi, već prema potrebi" Machiavelli, 1989:XV.

LITERATURA

- Arendt, H. (1991.), *Vita activa*. Zagreb: August Cesarec.
- Aristotel, (1988.), *Politika*. Zagreb: Globus i SN Liber.
- Atkinson, A. (1991.), *Principles of Political Ecology*. London: Belhaven Press.
- Blaloch, M. H. Jr. (1989.), *Power and Conflict*. Sage Publications, Inc.
- Boulding, E. K. (1990.), *Three Faces of Power*. Newbury Park – London – New Delhi: Sage Publications.
- Burkitt, I. (1993.), *Overcoming Methaphysics. Elias and Foucault on Power and Freedom. Philosophy of Social Sciences*, 23(1):50-72.
- Clegg, R. S. (1989.), *Frameworks of Power*. London*Newbury Park*New Delhy: Sage Publications.

- Duverger, M. (1990.), *Janus. Dva lica Zapada*. Zagreb: Globus.
- Eckersley, R. (1992.), *Environmentalism and Political Theory*. State University of New York Press.
- Feenberg, A. (1992.), Subversive Rationalization: Technology, Power and Democracy. *Inquiry*, 35:301-322.
- Fetscher, I. (1989.), *Uvjeti preživljavanja čovječanstva*. Zagreb: Globus.
- Filipović, V. (1983.), *Filozofija renesanse*. Zagreb: NZMH.
- Gorc, A. (1982.), *Ekologija i politika*. Beograd: Prosveta.
- Growdy, M. J. (1994.), Progress and Environmental Sustainability. *Environmental Ethics*, 16(1):41-56.
- Herrera, M. (1992.), Environmentalism and Political Participation: Toward a New System of Social Beliefs and Values? *Journal of Applied Social Psychology*, 22(8):657-676.
- Held, D. (1990.), *Modeli demokracije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Held, D. (1995.), *Democracy and the Global Order*. Cambridge: Polity Press.
- Hobs, T. (1957.), *Levijatan*. Beograd: Kultura.
- Kalanj, R. (1993.), Napredak i moć. *Socijalna ekologija*, 2(4):513-532.
- Kalanj, R. (1994.), Michel Foucault i problem moći. *Revija za sociologiju*, XXIV(1-2):77-85.
- Luhmann, N. (1992.), *Legitimacija kroz proceduru*. Zagreb: Naprijed.
- Luke, T. (1993.), *Zajednica i ekologija*. Treći program hrvatskog radija, 38:128-134.
- Makijaveli, N. (1989.), *Vladalac*. Beograd: Moderna.
- Manhajm, K. (1978.), *Ideologija i utopija*. Beograd: Nolit.
- Miller, D. /ed./ (1987.), *The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought*. Oxford: Blackwell Reference.
- Mils, S. V. (1964.), *Elita vlasti*. Beograd: Kultura.
- Molm, D. L. (1990.), Structure, Action, and Outcomes: The Dynamics of Power in Social Change. *American Sociological Review*, 55(June): 427-447.
- Morgan, A. E., Power, D. G., Weigel, B. V. (1993.), Thinking Strategically About Development: A Typology of Action Programs for Global Change. *World Development*, 21(12):1913-1930.
- Neumann, F. (1974.), *Demokratska i autoritarna država*. Zagreb: Naprijed.
- Pažanin, A. (1986.), *Moderna filozofija i politika*. Zagreb: Fakultet političkih nauka.
- Prpić, I., Puhovski, Z., Uzelac, M. /ur./ (1990.), *Leksikon temeljnih pojmova politike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rifkin, J. (1991.), *Biosphere Politics: A New Consciousness for a New Century*. New York: Crown Publishers, Inc.
- Schaefer, T. R. (1989.), *Sociology*. Western Illinois University.
- Simeunović, D. (1989.), *Političko nasilje*. Beograd: Radnička štampa.
- Steverson, K. B. (1994.), Ecocentrism and Ecological Modeling. *Environmental Ethics*, 16(1):71-88.
- Šiber, I. (1992.), *Politička propaganda i politički marketing*. Zagreb: Alinea.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 3 (35),
STR. 429-446

GALIĆ, B.:
PRISTUP
RAZMATRANJU...

Tadić, Lj. (1988.), *Nauka o politici*. Beograd: Rad, IRO.

Znanost, tehnika, društvo. Zbornik radova. (1980.), Zagreb: Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu.

Wall, D. (1990.), *Getting There. Steps to a Green Society*. London: Green Print.

Weber, M. (1976.), *Privreda i društvo I*. Beograd: Prosveta.

An Approach towards Reflections on Political Power

Branka GALIĆ
Faculty of Philosophy, Zagreb

Politics and political power are often connected with rational activity aspiring towards a rational organization of the human community, with institutions representing rules for political and social actions and a state with whose assistance its functioning is made legal and legitimate. They are also inseparable from public representation of different interests of community members in the process of conscious creation of history and the organization of relations between people and the environment. In the work the author wishes to point out the importance of politics as the social activity which, in contrast to rational activities of the ancient polis society, has gradually separated itself from society, and especially in the era of modernity, has imposed itself as a force above society, a mere political power. The understanding of political power based on the hypotheses of Machiavelli and Hobbes, that people are imbued with the urge for power and an uncontrolled and irrational desire for power, has not yet been overcome, and thus still remains among the basic characteristics of modern political science. In consequence, a significant element that each well-conducted policy should have – the responsibility for abuse and manipulation of political power with the purpose of avoiding the consequences of erroneous political action has not yet been discerned.

Ansatz zur Untersuchung politischer Macht

Branka GALIĆ
Philosophische Fakultät, Zagreb

Politik und politische Macht werden häufig mit rationaler Tätigkeit in Verbindung gebracht, die eine vernunftmäßige Ordnung der menschlichen Gemeinschaft anstrebt, ferner mit Institutionen, welche die Regeln politischer und gesellschaftlicher Tätigkeit präsentieren, sowie mit dem Staat, mit dessen Hilfe das Funktionieren dieser Institutionen

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 3 (35),
STR. 429-446

GALIĆ, B.:
PRISTUP
RAZMATRANJU...

gesetzlich verankert und legitimiert wird. Politik und politische Macht sind ebenso aufs engste verbunden mit der öffentlichen Vertretung der verschiedenen Interessen von Gesellschaftsmitgliedern innerhalb des bewußten Geschichtsprozesses und der Regelung des Bezugs von Mensch und Umwelt. Ziel dieses Artikels ist, die Bedeutung der Politik als jener gesellschaftlichen Tätigkeit hervorzuheben, die sich, im Unterschied zur rationalen gesellschaftlichen Tätigkeit der antiken Polis, allmählich von der Gesellschaft losgelöst und, insbesondere in der Zeit der Moderne, als eine über der Gesellschaft stehende Macht, als reine politische Macht aufgedrängt hat. Die noch bei Machiavelli und Hobbes verankerte Auffassung politischer Macht, der zufolge die Menschen mit einer Neigung zur Macht sowie mit unkontrollierter und irrationaler Machtgier ausgestattet sind, ist immer noch nicht überwunden worden, so daß sie auch weiterhin zu den Hauptmerkmalen der modernen Politikwissenschaft zählt. In Aussicht steht daher immer noch nicht jenes bedeutende Element, das jede gut geführte Politik aufweisen müßte – nämlich Verantwortungsbewußtsein gegenüber Machtmißbrauch und Manipulationen mit politischer Macht, um die Folgen verfehler politischer Tätigkeit zu vermeiden.